

23 במרץ 2023, יום השיתוק הלאומי, עצרת בצומת הרחובות נמיר/חיים לבנון

דבריה של פרופ' חגית מסר ירון, הפקולטה להנדסה, אוניברסיטת תל אביב; יו"ר בשער – קהילה אקדמית למען החברה בישראל. לשעבר: נשיאת האוניברסיטה הפתוחה, סגן יו"ר המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג), סגנית נשיא למחקר ופיתוח של אוניברסיטת תל אביב ומדענית ראשית של משרד המדע.

אין אקדמיה בלי דמוקרטיה או אין דמוקרטיה בלי אקדמיה?

לראייתני, הקשר בין דמוקרטיה לאקדמיה הוא קשר ערכי ולא קשר סיבתי. קיימת חפיפה בין ערכי האקדמיה לערכי הדמוקרטיה, ומה שאנחנו רואים כעת בהפיכה המשטרית הוא התכחות מוחלטת לערכי הדמוקרטיה, מעבר להרס מנגנוניה. ומאחר ואנחנו בפורום אקדמי, אדגים כוונתי בהתייחסות לחקיקת חוק המועצה להשכלה גבוהה:

הצעת החוק הראשונה להסדרת ההשכלה הגבוהה במדינת ישראל הוגשה כהצעת חוק ממשלתית ב 1952, ונידונה בימי הכנסת השנייה, בה מנתה הקואליציה כמעט 80 חברות וחברי כנסת. ברוח מפא"י ההיסטורית, ע"פ הצעת החוק לפיה המועצה נדרשה, בין היתר, להזקקת החינוך והמחקר המדעי לצורכי בניין המדינה וביטחונה, וכדי להבטיח זאת הוצע כי המועצה תורכב מבעלי תפקידים ממלכתיים – שר החינוך, הרמטכ"ל, נשיא בית המשפט העליון, היועץ הכלכלי והמדעי לממשלה וכד', לצד נציגי גופים כמו הסתדרות המורים, ההסתדרות הרפואית, לשכת עורכי הדיו ועוד. כן, וגם כמה נציגי מוסדות להשכלה גבוהה. למרות שעם רוב קואליציוני כזה קל היה להעביר כל חוק, הצעה זו לא עברה, כאשר ההתנגדות התמקדה בחשש מפגיעה בחופש אקדמי, בגלל מעורבות יתר של הממשלה. את ההתנגדות הובילה חברת הכנסת שושנה פרסיץ, ותחת מנהיגותה ולמרות היותה חברת אופוזיציה (ליכוד דהיום), עבר החוק במתכונתו הנוכחית – השונה מהותית מההצעה המקורית - בכנסת השלישית, ב 1958. כלומר, בזכות התרבות הדמוקרטית יש לנו חופש אקדמי מעוגן בחוק המל"ג.

נכון שהנוסח שעבר הותיר את הממשלה כגורם בעל השפעה – הן במינוי חברי המל"ג והן בקביעה כי השר הוא יו"ר המועצה, אך גם כך, כל עוד שלטה התרבות הדמוקרטית, היה שיח והייתה הקשבה. למשל, כאשר לימור לבנת (ליכוד) מינתה את המל"ג העשירית היא עמדה להביא לממשלה הרכב שלא היה מקובל על ראשי האוניברסיטאות. למרות שיכלה להעביר ההחלטה, בחרה להיפגש עימם ולדון, וברגע האחרון שונה ההרכב בהסכמה עימם.

מהלכי הקואליציה הנוכחית משקפים דחיה מוחלטת של ערכי הדמוקרטיה ותרבותה. אין שיח, אין הקשבה, מי שלא חושב כמוני פסול, וייקוב הכח את ההר. את כבוד הזולת ודעתו, את השיח הפתוח והרציונלי, החליפו דוגמטיות וחובת נאמנות, ומי צריך עובדות כשיש אידאולוגיה?

בסופו של יום, זה מה שהכי מטריד אותי במצב הנוכחי - הדטרמיניזם האידאולוגי, שפוסל על הסף, ולא שוקל אפילו, ביקורת עניינית על מהלכיו, ומסמן המעלים אותה כפסולים. דחיית חוות דעת של מומחים, רבים מהם נשות ואנשי אקדמיה בתחומי הידע הרלבנטי – כלכלה, משפטים, יחסים בינ"ל ועוד - רק כי אינה עולה בקנה אחד עם האידאולוגיה היא מסוכנת, ולא רק במבחן התוצאה. תרבות כוחנית זו מנוגדת לרוח האקדמיה, המקדשת את הספק ומבוססת על ידע ועל מומחיות .

המצב הנוכחי מחזק ומדגיש את תפקידנו, כקהילה אקדמית, קודם כל וראשית לכל להגן על ערכי האקדמיה בתוכנו, לשמר אותם ולהנחילם לתלמידינו. עלינו לעשות זאת בכל המוסדות להשכלה גבוהה, למען החברה בישראל – כפי שבשער, ארגון המונה למעלה מ 2000 חברות וחברי קהילה, חרט על דגלו! ככל שנעשה זאת באמונה וללא חת נבטיח גם את ערכי הדמוקרטיה .

ברור גם שדחיית ערכי הדמוקרטיה ע"י השלטון תביא אותו לעימות בלתי נמנע עם האקדמיה, ואולי אפילו להשתלטות על המל"ג ברוח הצעת החוק מלפני 70 שנה, לגביה הזהירה שושנה פרסיץ שתאפשר התערבות של "מישהו, ויהיה זה ראש הממשלה, ויהיה זה שר הבטחון, ויהיה זה הדיקטטור העתיד לענייני כלכלה" במינויים אקדמיים. חובתנו להבטיח ש"כזה לא יורה" – נדבוק בערכי האקדמיה ונפיץ אותם – למען החברה בישראל, למען הדמוקרטיה.